

ΤΑΞΗ: Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Δευτέρα 7 Ιανουαρίου 2019
Διάρκεια Εξέτασης: 2 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A.1.

- I. ΣΩΣΤΟ
- II. ΛΑΘΟΣ
- III. ΛΑΘΟΣ
- IV. ΣΩΣΤΟ
- V. ΛΑΘΟΣ
- VI. ΣΩΣΤΟ

A.2. Ο Μαντίθεος παρουσιάζεται ως θύμα σκευωρίας και δεν φοβάται να εκθέσει τις πράξεις του υποδεικνύοντας έτσι τους κατηγορούς του ως αδίστακτους συκοφάντες που μοναδική τους επιθυμία είναι να τον καταστρέψουν. Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται σύμφωνα με το πρωτότυπο κείμενο από τις ακόλουθες φράσεις:

- «τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἐμὲ ποιεῖν»
- «τοῖς ἀδίκως διαβεβλημένοις»
- «πολὸν παρὰ τὴν δόξαν καὶ [παρὰ] τοὺς λόγους τοὺς τῶν ἐχθρῶν»

B.1.

ᾧ βουλή: πρόκειται για τη Βουλή των Πεντακοσίων (πενήντα μέλη από κάθε μία των δέκα φυλών). Οι βουλευτές αναδεικνύονταν με κλήρωση από τους δήμους. Το ουσιαστικό έργο της ολομέλειας της Βουλής ήταν η έκδοση προβουλευμάτων (προετοιμασία των προτάσεων που θα υποβάλλονταν στην εκκλησία), η άσκηση ορισμένων δικαστικών αρμοδιοτήτων, ο έλεγχος του

έργου των αρχόντων και η διεκπεραίωση όλων γενικώς των έργων που δεν είχαν ανατεθεί στην εκκλησία του Δήμου. Οι βουλευτές είχαν κλείσει το τριακοστό έτος της ηλικίας τους και είχαν αποκτήσει κάποια πολιτική εμπειρία στις συνελεύσεις των δήμων τους. Υποβάλλονταν σε αυστηρή δοκιμασία του ήθους των πριν αναλάβουν καθήκοντα. Αποζημιώνονταν με ένα μισθό που τον 4ο π.Χ. αιώνα έφτανε τους 5 οβολούς¹

ἀηδῶς [ἢ κακῶς] διακείμενος: Με την πρόταση αυτή ο Μαντίθεος δηλώνει ότι υπάρχει πιθανότητα να έχουν κάποιοι απέναντί του άσχημα ή εχθρικά αισθήματα. Το «**ἀηδῶς διακείμενος**» είναι ηπιότερο του «**κακῶς διακείμενος**». Το πρώτο εκφράζει την αντιπάθεια που προέρχεται από την εξωτερική εμφάνιση κάποιου, ενώ το δεύτερο υποδηλώνει την εχθρότητα προς κάποιον, που δημιουργείται από τα φρονήματα, τις πράξεις και τους τρόπους του.²

B.2. Ο Μαντίθεος στο απόσπασμα αυτό καλεί τους δικαστές να εγκρίνουν την εκλογή του ως βουλευτή, μόνο εάν αποδείξει ότι έχει ζήσει μια ζωή με μέτρο και πολύ διαφορετικά από όσα του επισύρουν οι φημολογίες των αντιπάλων του.

Ήδη στην πρώτη παράγραφο του προοιμίου, ανέφερε στους βουλευτές ότι θα λογοδοτήσει για τις πράξεις της ζωής του «**εἰς ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς βεβιωμένων καταστήναι**». Αυτή του η δήλωση ασφαλώς είχε μεγάλη απήχηση, γιατί δείχνει σεβασμό στο θεσμό της **δοκιμασίας** των αρχόντων. Γνωρίζουμε ότι στις δίκες δοκιμασίας οι Βουλευτές αρχικά υπέβαλλαν ερωτήσεις στον υποψήφιο άρχοντα που αφορούσαν σε όλη τη ζωή του και ειδικότερα στην καταγωγή του, για να διαπιστωθεί αν ήταν Αθηναίος πολίτης και να αξιολογήσουν τη συμπεριφορά του προς τους θεούς, τους γονείς του και την πολιτεία (εκπλήρωση στρατιωτικών υποχρεώσεων και τακτική πληρωμή των φόρων). Οι απαντήσεις του δοκιμαζόμενου έπρεπε να επιβεβαιώνονται από μάρτυρες. Στη συνέχεια όποιος ήθελε μπορούσε να απευθύνει κατά του εξεταζομένου κατηγορία, την οποία μπορούσε εκείνος να αντικρούσει με επιχειρήματα. Τέλος, η Βουλή αποφάσιζε για την επικύρωση ή απόρριψη της εκλογής του.³ Γι' αυτό ο Μαντίθεος προτίθεται να αποδείξει ότι έζησε με μετριοπάθεια και στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή του.

¹ βλ. σχολικό βιβλίο, Κωνσταντίνος Ι. Δάλκος Χρίστος Ι. Δάλκος Γεώργιος Π. Μανουσόπουλος Νικόλαος Ι. Μπονόβας Σπυρίδων Α. Παργινός, *Ρητορικά κείμενα Β΄ Λυκείου*, σελ. 84

² βλ. Κωνσταντίνος Ι. Δάλκος Χρίστος Ι. Δάλκος Γεώργιος Π. Μανουσόπουλος Νικόλαος Ι. Μπονόβας. Σπυρίδων Α. Παργινός, *Ρητορικά κείμενα Β΄ Λυκείου*, βιβλίο του καθηγητή, σελ. 114

³ βλ. σχολικό βιβλίο, σελ. 35

Άλλωστε, η φράση «**μετρίως βεβιωκώς**» χρησιμοποιείται από τον απολογούμενο ως αποδεικτικό στοιχείο για την αθωότητά του. Φαίνεται να αναιρεί τη «δόξαν» και τους «λόγους» των αντιπάλων του. Οι «λόγοι» είναι οι διαδόσεις και τα ψέματα των εχθρών του Μαντίθεου, ενώ με τη «δόξα» ο Λυσίας αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο, η κακή φήμη του Μαντίθεου να μην οφείλεται σε μια αντικειμενική φήμη του συνόλου των συμπολιτών του, αλλά να είναι συκοφαντία των εχθρών του. Επομένως, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον να ερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται ο προσδιορισμός μετρίως και πώς μπορεί κάτι τέτοιο να συνδέεται με την απόδειξη του Μαντίθεου ότι διαπνέεται από δημοκρατικά φρονήματα. Εξάλλου, οι Αθηναίοι και θεωρούσαν μέγιστη αρετή το να ζει κάποιος μετρίως, γιατί το μέτρον ἄριστον αποτελούσε την ουσία της αρχαιοελληνικής ηθικής, ενώ η εφαρμογή του στον βίο προϋποθέτει την ύπαρξη πολλών αρετών: φρόνησης, σωφροσύνης, εγκράτειας, ευσέβειας, δικαιοσύνης.

Έτσι, η παράκλησή του και όχι αξίωσή του προς τους βουλευτές να εγκρίνουν την εκλογή του και να σχηματίσουν τη δέουσα εικόνα προς τους κατηγορούς του, εφόσον αποδείξει το μετρίως βεβιωκώς, αποτελεί δείγμα σεβασμού προς τη βουλή και προΐδεάζει ανάλογα τους βουλευτές.⁴

B.3.

1) γ, 2) στ, 3) θ, 4) δ, 5) η, 6) β, 7) ζ, 8) α, 9) ι, 10) ε

B.4.**α)** **συνήδη**< σύν+οἶδα: ιστορικός, ανιστόρητος, συνειδητός**ἐπιδείξω**< ἐπί+δείκνυμι: επιδεικτικός, παραδειγματικός, υποδειγματικός**εὖνους**< εὖ+νοέω, -ῶ: επινοητικός, αδιανόητος, νοερός**ἐπεδήμουν**< ἐπί+δήμος: ενδημικός, αποδημητικός, επιδημικός**διαβεβλημένοις**< διά+βάλλομαι: αδιάβλητος, συμβολικός, ακατάβλητος

⁴ βλ. βιβλίο καθηγητή σελ 114

β)

βουλομένης: βουλή

εἶχον: σχήμα

καθεστηκόσι:(κατά) σταση

ἠγήσεσθαι: ηγεσία

λέγοντος: ρήμα

B.5. Οι λόγοι του Λυσία και ειδικότερα τα προοίμιά του, χαρακτηρίζονται από τεχνική αρτιότητα, η οποία προκαλεί τον θαυμασμό. Είναι κατασκευασμένα με πειθαρχία στους κανόνες της ρητορικής τέχνης, συντομία, περιεκτικότητα και ποικιλία. Το γεγονός αυτό, βέβαια δε σημαίνει ότι ο Λυσίας, σαν αστόχαστη μηχανή, ακολουθεί πάντα την ίδια συνταγή. Αλλωστε, ας μην ξεχνάμε ότι σημαντικότερο χαρακτηριστικό της τέχνης του Λυσία είναι η **ηθοποιία**, την οποία ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς αποκαλεί «*εὐπρεπεστάτην ἀρετήν*». Ο ρήτορας δηλαδή, πετυχαίνει να προσαρμόσει τον λόγο του στην προσωπικότητα του πελάτη του κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να δίδεται η εντύπωση ότι ο λόγος φέρει την προσωπική σφραγίδα του ομιλητή και όχι του επαγγελματία λογογράφου.⁵

Όπως επιβεβαιώνεται και από το παρατιθέμενο απόσπασμα, στα προοίμια του Λυσία εντοπίζεται ποικιλία ρητορικών τεχνικών με τις οποίες προσπαθούσε ο ρήτορας να εκπληρώσει τους τρεις στόχους του προοιμίου, την **εὐνοϊαν, την πρόσεξιν και την εὐμάθειαν**. Μας πληροφορεί, λοιπόν, ο Διονύσιος ότι ο ρήτορας αρχικά συνήθιζε να αυτοεπαινείται, να επιτίθεται στο ήθος του αντιπάλου, να κολακεύει το ακροατήριο και γενικώς επιστράτευε κάθε μέσο που θα μπορούσε να ενισχύσει τη θέση του και να μειώσει την αξιοπιστία των κατηγορών. Στο τέλος του προοιμίου εντοπίζεται συνήθως η **πρόθεσις**, δηλαδή η σύντομη έκθεση του θέματος, χωρίς βέβαια να λείπουν και οι εξαιρέσεις.

Συγκρίνοντας τώρα την κριτική του Διονύσιου με το προοίμιο του *Ὑπέρ Μαντιθέου*, μπορούμε να εντοπίσουμε στοιχεία πρωτοτυπίας αλλά και σημεία στα οποία ο ρήτορας ακολουθεί την πεπατημένη.

⁵ Βλ. σχολικό βιβλίο σελ 32

α) Στοιχείο διαφοροποίησης / πρωτοτυπίας

«πολλὴν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας»: Η έκφραση ευγνωμοσύνης προς τους κατηγορούς, ἔστω και υπό προϋποθέσεις, αποτελεί στοιχείο πρωτοτυπίας και εντυπωσιασμού, με τα οποία ο ρήτορας επιδιώκει να επιτύχει την *πρόσεξιν* και να κερδίσει την *εὔνοιαν* των βουλευτῶν. Ανάλογη είναι και η γνωστή προλογική αρχή στον «Υπέρ του Αδυνάτου» λόγο του ρήτορα: «Ὁὐ πολλοῦ δέω χάριν ἔχειν, ᾧ βουλή, τῷ κατηγορῶ, ὅτι μοι παρεσκεύασε τὸν ἀγῶνα τουτονί».

β) Συνηθισμένες ρητορικές τεχνικές

«ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω»: Ο ρήτορας σε πρώτο πρόσωπο δηλώνει την απόλυτη εμπιστοσύνη στον εαυτό του και την ελπίδα του ότι θα μεταστρέψει την εις βάρος του δυσμενὴ ἐντύπωση. Όλα αυτά αποτελούν προσπάθεια προΐδεασμού των βουλευτῶν και δημιουργοῦν ενδιαφέρον για ὅσα πρόκειται στη συνέχεια να εκθέσει.

«πρῶτον δὲ ἀποδείξω ὡς οὐχ ἵππευον οὐδ' ἐπεδήμουν ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐδὲ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας»: Στο τέλος του προομίου ἔχουμε την πρόθεσιν. Ο Μαντίθεος παρουσιάζει το κατηγορητήριο και δηλώνει πως θα αποδείξει ὅτι εἶναι ἀνυπόστατο. Ἐτσι, επιτυγχάνεται ἡ *ευμάθεια*, δηλαδή ἡ ενημέρωση των βουλευτῶν σχετικά με το εις βάρος του κατηγορητήριο και το σκοπὸ για τον ὁποῖο εκφωνεῖται ὁ λόγος. Κατὰ τον Ἀριστοτέλη, ἡ *ευμάθεια* εἶναι ὁ κυριότερος στόχος κάθε προομίου.

«τῶν αὐτῶν κινδύνων μετέχαι ὑμῖν»: Υπενθυμίζει στους δικαστές ὅτι ἦταν συναγωνιστὴς τους στους αγῶνες για τὴν πατρίδα τους και ἔτσι ἔμμεσα διαγράφει τὸ ἦθος τους. Τα δημοκρατικά φρονήματα και οἱ αγῶνες για τὴ δημοκρατία σε χαλεπούς καιρούς, συγκινούσαν ιδιαίτερα τους Ἀθηναίους και ἐπαιζαν καθοριστικὸ ρόλο. Με τὴν αναφορά στους αγῶνες του ακροατηρίου δείχνει ὅτι τους σέβεται παρακαλῶντας τους να εγκρίνουν τὴν ἐκλογή του μόνο αν εκπληρώνει τὶς νόμιμες προϋποθέσεις.⁶

⁶ Βλ. σχολικό βιβλίο σελ. 84

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1α. Και την ψυχή εξάλλου και το σώμα γύμναζε / εξασκούσε (ο Σωκράτης) με τέτοιο τρόπο ζωής, τον οποίο αν εφάρμοζε κάποιος, εάν / εφόσον δεν του συνέβαινε κάποιο θεϊκό (απρόοπτο), θα μπορούσε να περάσει τον βίο του / να ζήσει με θάρρος και ασφάλεια και δε θα στερούνταν τόσα λίγα έξοδα. Γιατί ήταν τόσο λιτοδίαιτος, ώστε δεν ξέρω αν κάποιος θα εργαζόταν τόσο λίγο, ώστε να μην μπορεί να εξασφαλίσει αυτά που ήταν αρκετά στον Σωκράτη. Γιατί χρειαζόταν τόσο λίγη τροφή, όση έτρωγε με ευχαρίστηση, και πήγαινε για φαγητό, αφού έτσι είχε προετοιμαστεί, ώστε η επιθυμία του φαγητού να είναι προσφάγιο / ορεκτικό γι' αυτόν. Και κάθε ποτό τού ήταν ευχάριστο, γιατί δεν έπινε, παρά μόνο αν διψούσε.

Γ1β. Ο Σωκράτης προετοιμαζόταν ψυχικά και πνευματικά βάσει της φιλοσοφίας και του τρόπου της ζωής του, πριν παρευρεθεί σε ένα δείπνο. Δε χρειαζόταν δηλαδή πολύ φαγητό (*Σίτω μὲν γὰρ τοσούτω ἐχρήτω*), αλλά έτρωγε μόνο όσο του ήταν αρκετό, για να χορτάσει. Αυτό τον έκανε να αισθάνεται ευχαριστημένος και πλήρης (*ὅσον ἠδέως ἦσθιε*). Η προετοιμασία του περιλάμβανε τη συνειδητοποίηση της επιθυμίας του φαγητού πριν το δείπνο ως προσφάγιο (*τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου ὄψον αὐτῷ εἶναι*). Χόρτανε δηλαδή με τη σκέψη και μόνο του φαγητού και του ποτού, έτσι ώστε να τρώει και να πίνει μόνο σε αντιστοιχες μικρές ποσότητες, ώστε να μην υπερβαίνει τα όρια του κορεσμού (*ὥστε φυλάσασθαι τὸ ὑπὲρ τὸν κόρον ἐπιμίπλασθαι*).

Από την άλλη μεριά, ο Σωκράτης δεν αξιοποιούσε μόνο για τον εαυτό του αυτές τις τακτικές και επιλογές. Τις μοιραζόταν και με τους συμπολίτες του. Γι' αυτό τους συμβούλευε να προφυλάσσουν έτσι τον εαυτό τους από ό,τι τους έπειθε να τρώνε και να πίνουν πάρα πολύ, πράγμα που συνιστούσε την υπέρβαση του ορίου και του μέτρου (*Τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τοῦτο ποιεῖν συνεβούλευε φυλάττεσθαι τὰ πείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν μηδὲ διψῶντας πίνειν*). Στόχο είχε να τους βοηθήσει να καταλάβουν, να αποφύγουν και να προφυλάξουν τον εαυτό τους από όσα τους κατέστρεφαν την κοιλιά, το κεφάλι και την ψυχή, αφού η αδηφαγία και η λαιμαργία μπορούσε να τους κάνει κακό και βιολογικά και πνευματικά και ψυχικά (*καὶ γὰρ τὰ λυμαινόμενα γαστέρας καὶ κεφαλᾶς καὶ ψυχᾶς ταῦτ' ἔφη εἶναι*).

Γ2α.

Διαίτη : διαίταις
τὴν ψυχὴν : τὰς ψυχὰς
τὸ σῶμα : τὰ σώματα
δαιμόνιον : δαιμόνια
δαπάνης : δαπανῶν

Γ2β.

	Συγκριτικός βαθμός	Υπερθετικός βαθμός
εὐτελής:	εὐτελέστερος	εὐτελέστατος
ἡδέως:	ἥδιον (μᾶλλον ἡδέως)	ἥδιστα (μάλιστα ἡδέως)

Γ2γ.

ἐθελήσειεν : ἐθέλοι/θέλοι

φυλάξασθαι : φυλάττεσθαι / φυλάσσεσθαι

Γ3α.

- **ὥστ' οὐκ οἶδ'(α):** δευτερεύουσα, επιρρηματική, αποφατική συμπερασματική πρόταση. Εκφέρεται με οριστική «οὐκ οἶδ'(α)». Δηλώνει ότι το αποτέλεσμα είναι πραγματικό.
- **εἴ τις οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο:** δευτερεύουσα, ονοματική, καταφατική πλάγια ερωτηματική πρόταση, ολικής άγνοιας, μονομελής. Εκφέρεται με δυνητική οριστική «ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο», που φανερώνει το δυνατό να πραγματοποιηθεῖ σε παρόν και μέλλον.
- **ὥστε μή λαμβάνειν τά Σωκράτει ἄρκοῦντα:** εκφέρεται με απαρέμφοτο «μή λαμβάνειν» σε θέση ρήματος (που επέχει θέση ρήματος). Δηλώνει ενδεχόμενο αποτέλεσμα.

Γ3β.

- τις: υποκείμενο στο ρήμα «ἔπειθεν»
- εὐτελής: ονοματικό-κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο του «ἦν»
- τοῦ σίτου: ονοματικός, ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο όνομα «ἐπιθυμίαν»
- τοῦτο: αντικείμενο στο ρήμα «ἐφυλάττετο».